

КУЛЬТУРА 11

Лекція #3:

УКРАЇНСЬКА

МУЗИКА У

КНЯЖІЙ ДОВІ

❖ З давніх часів, ще до прийняття християнства, дійшла до нас велика кількість обрядових пісень, пов'язаних а) із дохристиянськими святами, б) з циклом життя людини, в) із змінами пори року, г) із хліборобським життям.

- ❖ Це музика / пісні якими люди зустріали зміни в природі й погоді за час переходу року.
- ❖ Ця музика передавалися усно з роду в рід і включала:
 - Колядки
 - Щедрівки
 - Веснянки
 - Гаїлки
 - Русальські
 - Купальські
 - Обжинкові

- Дохристиянські колядки у виконанні ансамблю *Бурти*, 2015.

- ❖ Це також музика / пісні якими люди відзначували найважливіші події циклу людського життя.
- ❖ Ця музика теж передавалися усно з роду в рід і включала:
 - Родильні
 - Весільні
 - Похоронні

КИЇВСЬКА ДОБА

- ❖ Прийняття **християнства** в 988 р. приносить в Україну візантійську та європейську культуру, і це включає музику давньої Греції, Римської Імперії та Візантійської Імперії.
- ❖ Прийняття християнства означало прийняття релігійних відправ, та прийняття співу який уживаний підчас різних церковних відправ.

- ❖ Мелодії тих співів походили із:
 - Давньої Греції,
 - Середнього Сходу (Middle East)
 - і Малої Азії (Asia Minor)
- та основані (based upon) на традиційні для Візантійської Церкви музичні системі-теорії «осьмогласії» (це є церковно-слов'янське слово) або українською «восьмиголосся».

- *«Ірмос Радуйся»*, Мистецьке об'єднання *Майстерня пісні*, Вровлав, 2009.

- ❖ Восьмиголосся, це схема де кожний тиждень має окремі Богослужебні піснеспіви, які повторяються після восьми тижнів.
- ❖ Один цикл піснеспівів називається стовп.
- ❖ Подалі, восьмиголосся теж описує вісім окремих «голосів» або тональностей, якими співали в середньовічній Візантійській Церкві.

- ❖ Восьмоголосося подібне церковним ладам григоріанського співу (Gregorian chant), вірменської монодії та іншим системам середньовічної християнської музики.
- ❖ Іншими словами, мелодія переважно виконується одним голосом, без поліфонічної гармонізації, хоч переважно доданий басовий чи баритонний голос який дає підставу музиці.

- *«Ірмос Богоявління»*, Школа церковного співу, священник Руслан Грех, 2018.

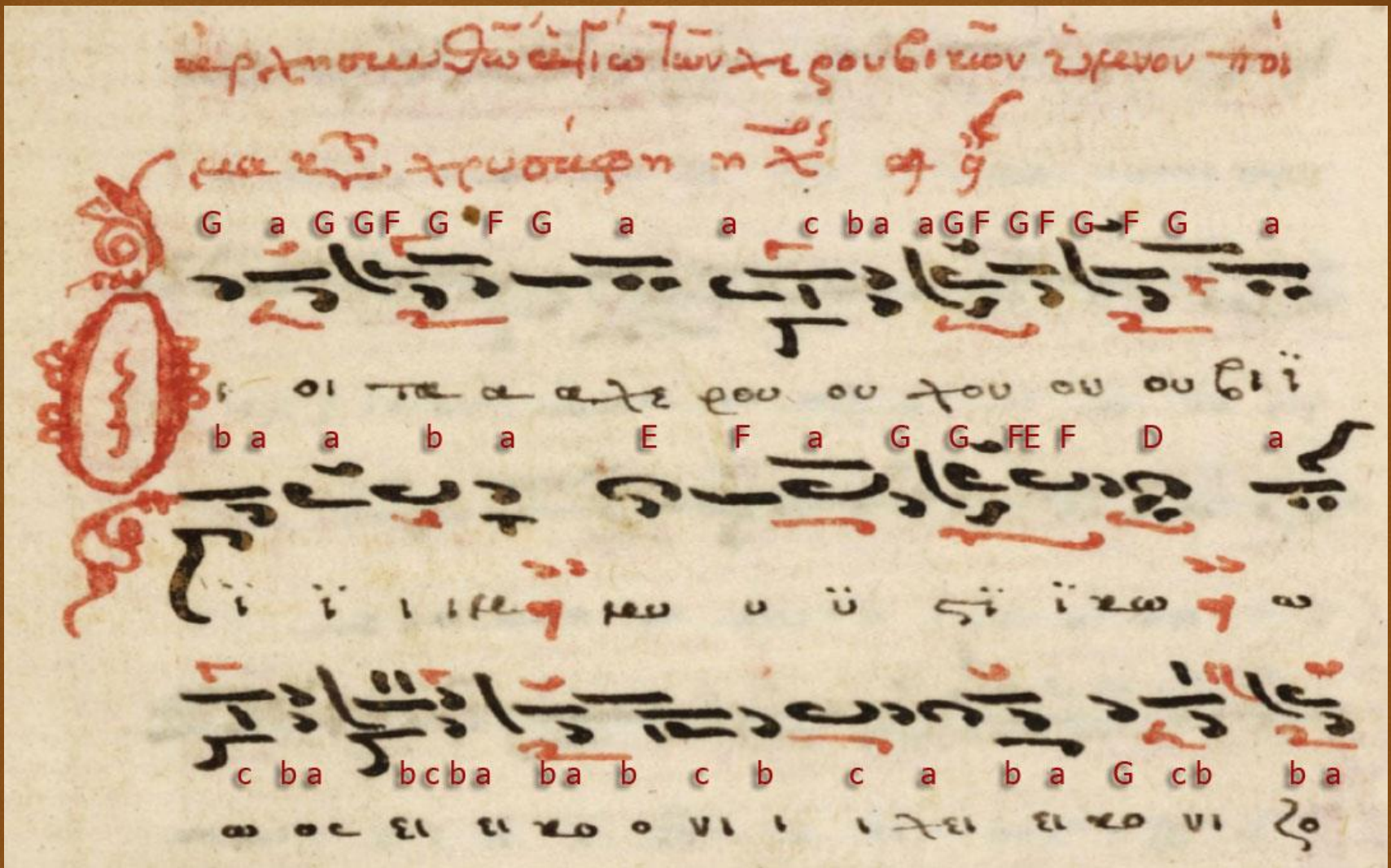
- ❖ Більшість цих ладів або напівів (styles) до даної міри забуті із перебігом часу століть, яктакож із змінами в музичних смаках.
- ❖ Щоправда, ми по нинішній день виконуємо деякі піснеспіви в церкві за цими приписами.
- ❖ Побільше, скомлікована форма нотації цей музики зникла коли в часах ренесансу, в Європі винайшли спосіб записувати музику – ноти.

- *«Слава Отцю і Сину і Святому Духу», Мистецький Центр Слово і голос, Львів, 2013.*

- ❖ Тому що лади візантійської церковної музики дуже скомліковані, учителі цієї музики мусіли мати велике знання про Богослужбіння і музику.
- ❖ Щоб навчити київлян співати церковну музику до Києва із Візантії та Болгарії приїжджають виконавці (співаки) та учителі співу, переважно монахи.

- ❖ Цих учителів називали доместики (диригент хору) демественниками, і вони вчили русинів спів цих різних церковних відправ та голосів.
- ❖ Вони також вчили теорію церковної музики, будовану на співі та звукових формах візантійської церкви – тобто **ВОСЬМИГОЛОССЯ**.

- «Херувимський гимн», записаний у восьмиголоссю візантійським монахом Мауілом Хрисафосом у 15-тому ст.
- Музика на верху, слова малим шрифтом підсподом.

- ❖ Церковна музика швидко прийнялася в Київській Русі, проте вона також дуже швидко почала набирати забарвлення (coloration) місцевого співу.
- ❖ До половини XI століття Києво-Печерський Монастир став осередком (center) церковної музики в Київській Русі, і вже встановлював унікальний український стиль церковного співу.

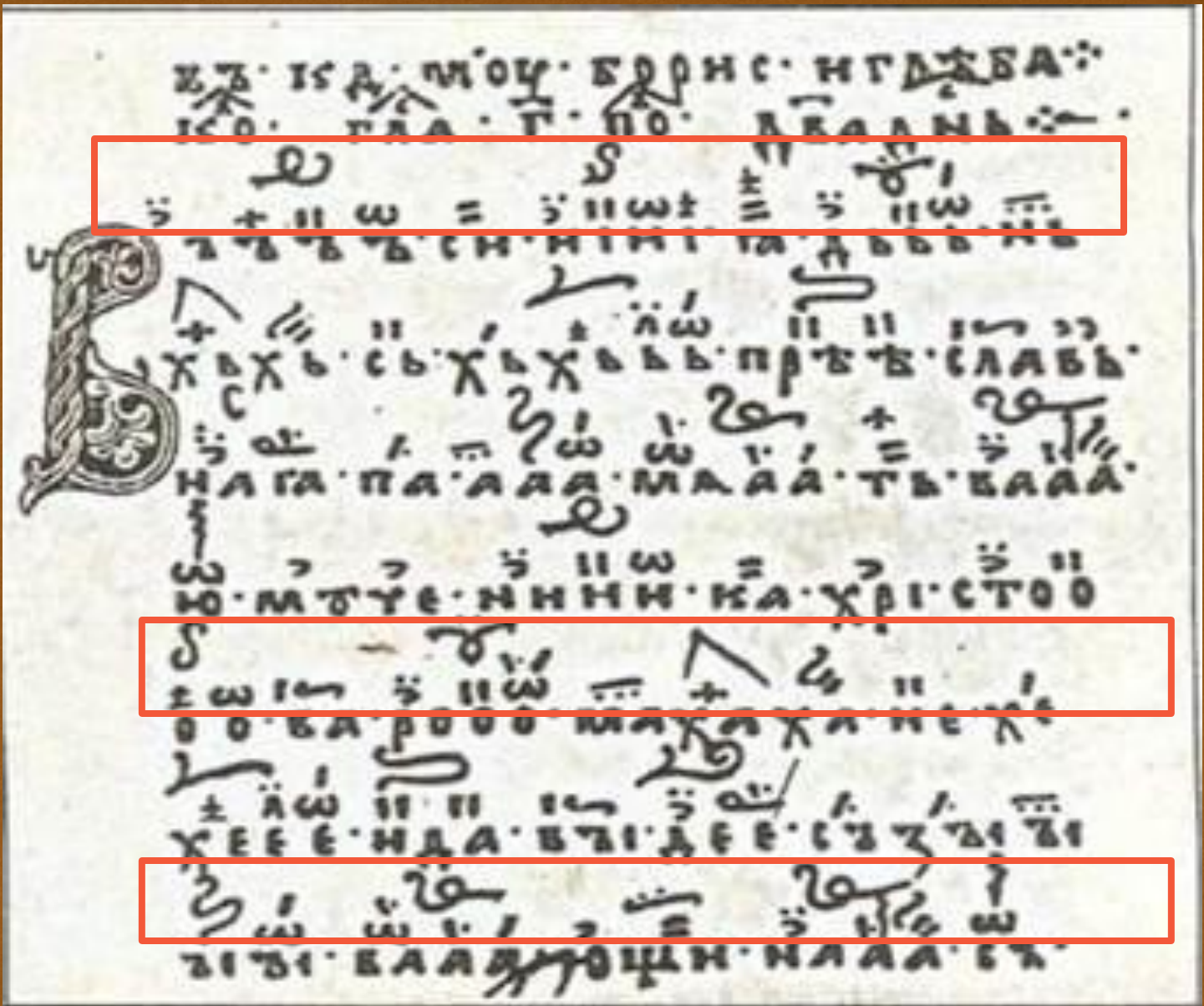
- «Тропар Рождества, гл.4 », знаменний розспів, Геннадій Пересвіт, 2017.

- ❖ Ще в середині XI-го століття, в Києво-Печерському Монастирі, розвинутий так званий «знаменний розспів».
- ❖ Цей спів почався одноголосний, і швидко перейшов на хоровий, переважно діятонічний (на два голоси).

➤ «Препоблагословенна єси Богородице Діво», знаменний розспів, хор *Київ*, 2013.

- ❖ Знаменний розспів теж включав унікальну форму записання цієї музики, бо записували його знам'ям або знаком.
- ❖ Як і візантійські знаки, він записує музику знаками над словами, але самі знаки відрізняються від старогрецьких.

➤ Кондак св. Борисові і Глібу, 12 ст.

- ❖ До початку XII століття, уже прийнята і розвинена нова форма знаменного співу, а це «київський напів».
- ❖ Цей напів, або стиль, включав елементи народної музики, і звучав ближчий до музики народу.
- ❖ Цей розспів залишився фундаментальним співом церковної музики в Україні по нинішній день.

➤ «Воскресіння Христове бачивши», глас 6, київський розспів, хор Чорнобривці, 2019.

- ❖ В додатку нотація музики київського розспіву різько відійшла від попередних візантійських форм запису музики.
- ❖ Київський розспів написаний уживаючи нові знаки які набрали назву «крюкова нотація», де кожен знак (крюк) мав значення одної чи більше нот.
- ❖ Знак теж міг описувати цілу музичну фразу чи навіть мелодію.

Востану и великую славу свою на земли возведу

Съи и аи че оу ела жнмъ и сз си фа нси
сно на ма тна го и же кнв кнн да
нси ше аша и жи во ча крхъ и нго
си нша да
ждл ан се го сста нна го и
же не и авк е чу гдл ела кн ннхъ као нн чн да ждл ан
се го сста нна го е го же
рч те ннкъ аз ка кн и на снн счл нге да
дс да ждл ан се го сста нна го
е го же ма чн сса нн на кге счл
кн са ша сн да го нн бо ш а шн

УТНОМУ КРТУ.

КРЕ СТУ ТВО Е МУ ПО КЛО

НА ЕМ СЛА ВЛА ДЫ КО

И СЛА ТО Е КОС КРЕ СЕ НИ Е

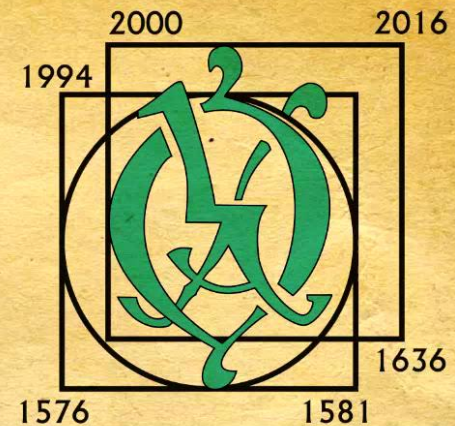
ТВО Е СЛА КИМЪ .

- ❖ Київський розспів став основою (foundation) української церковного співу – музики.
- ❖ Протягом наступних століть, по різних монастирях Київської Русі розвинуті індивідуальні розспіви, які відзеркалювали (reflected) місцеві напівки окремих князівств та околиць України.
- ❖ Таким чином створені Волинський, Галицький, Закарпатський, Острозький та інші розспіви.

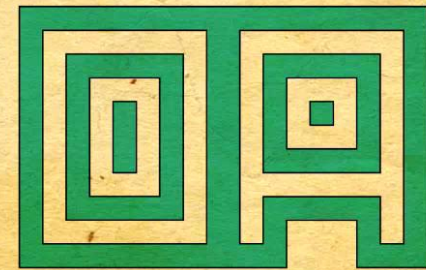
ОСТРОЗЬКИЙ НАСПІВ

Унікальний запис
старовинної музики XVI ст.

«Стихира» Острозького наспіву XVI ст.
у виконанні хору Національного
університету «Острозька академія» під
керівництвом
Лариси Бащук.

M U S E U M

- «Стихира», острозький розспів XVI століття, хор Острозька академія, 2016.

СВІТСЬКА МУЗИКА КИЇВСЬКОЇ ДОБИ

- ❖ Прийняття християнства в 988 р. теж спонукало широкій зріст світській культурі Київської Русі.
- ❖ Це означало зріст (growth) військової, торговельної, і культурної еліти, яка мала зв'язки із Європою, Азією, Візантією та Малою Азією.
- ❖ До Києва і цілої Русі приїздили не лиш купці, але також світські музиканти.

- Зображення давньоруського співця на срібному браслеті. XII ст..

- ❖ Ці музиканти розважали народ підчас фестивалів, ринків, свят, і вони переходили із місця на місце щоб розвеселити людей.
- ❖ Часто це включало спів, гру на інструментах, джонглерство, театральні сценки, тощо.
- ❖ Цих музикантів в Західні Європі називали трубадорами, а в Київській Русі вони мали назву «мандрівні скоморохи».

- «Ігрища - скоморохи» , мініатюра з Радзивіллівського літопису, XV ст.

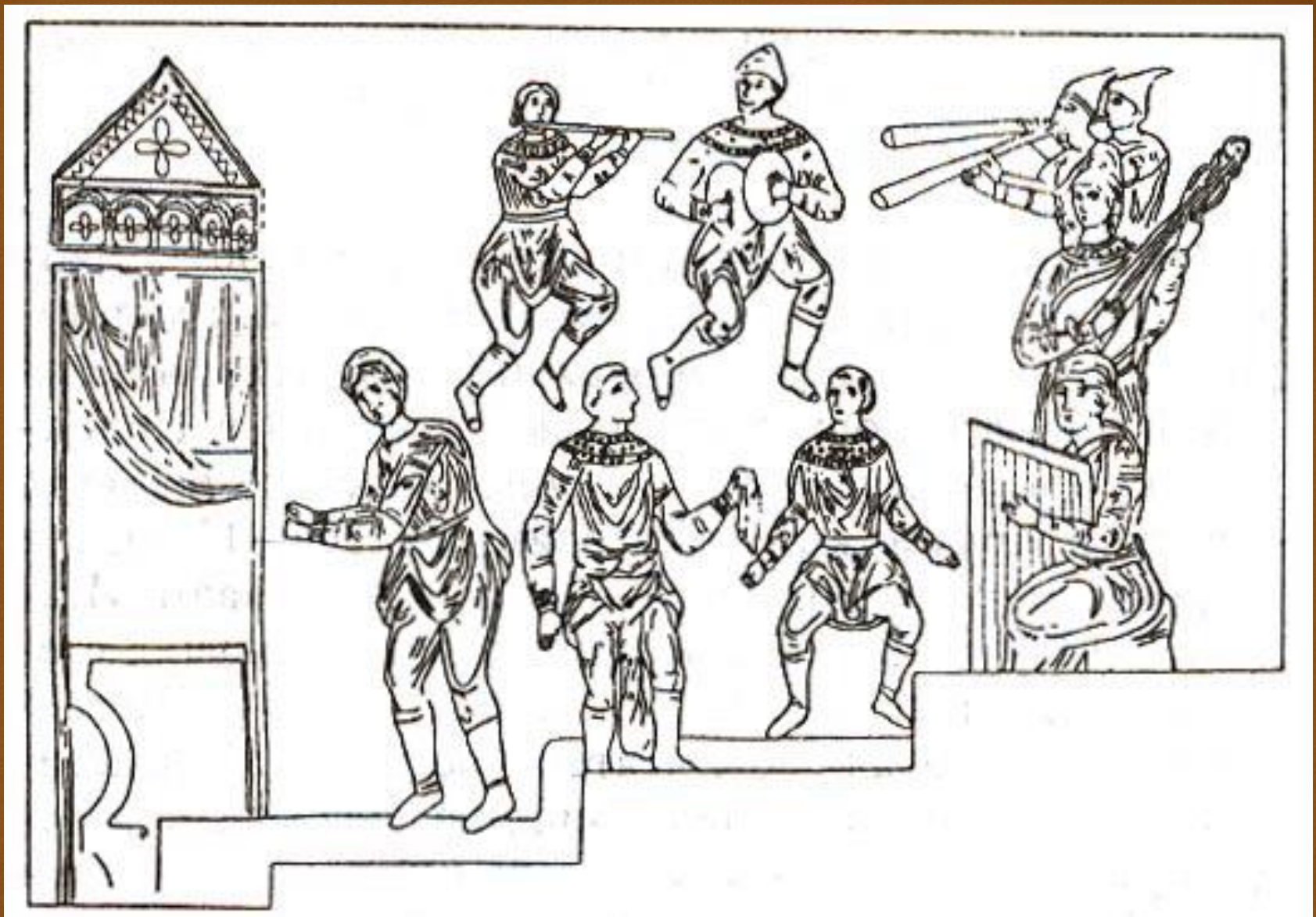

- «*Estampie*» , музика руського середновіччя, львівський гурт середновічної музики *Kings and Beggars*, 2018.

- ❖ В той сам час, деякі музиканти були прийняті на службу при дворах боярів (аристократії) та князів.
- ❖ Цих акторів-співаків називали «придворними скоморохами».
- ❖ Їхня музика забавляла гостей та князів на святах, на бенкетах, на офіційних придворних церемоніях.
- ❖ Як і мандрівні скоморохи, вони співали, грали на інструментах, танцювали та ставили сценки.

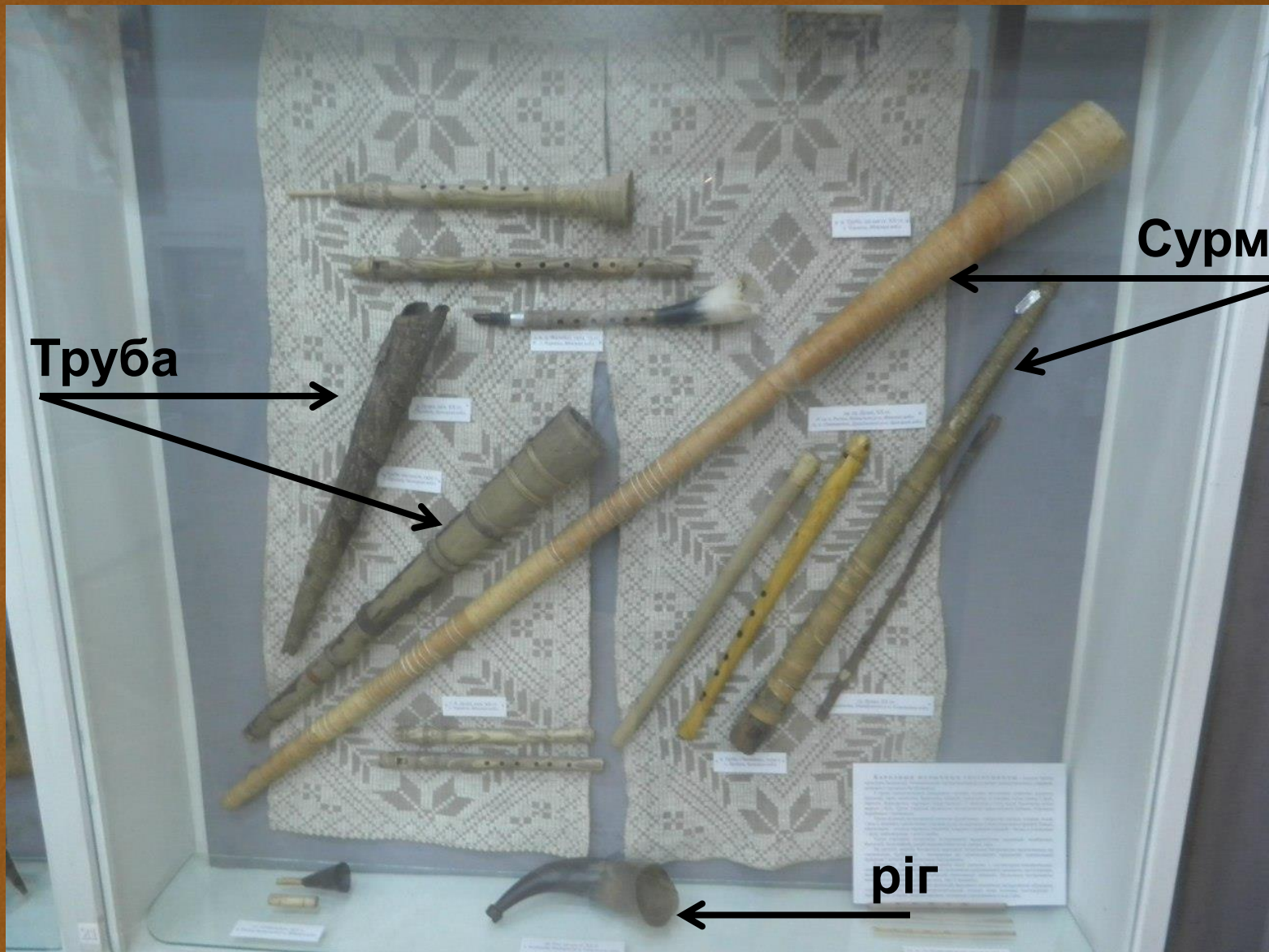

➤ «Скоморохи» , фреска у соборі св. Софії, Київ, XI ст.

➤ «Скоморохи» , фреска у соборі св. Софії, Київ, XI ст.

- ❖ Окрім придворних скоморохів, при княжому дворі існували й військові оркестри.
- ❖ Ці музиканти грали дружинникам підчас похідів, як і перед боєм.
- ❖ Провідними музичними інструментами, що входили до їх складу, були сурми (довга голосна трубка), бубни, роги й труби (коротка труба).

Труба

Сурма

рог

❖ Як і в Європі, в Київській Русі створена велика кількість пісень про богатирів (лицарі та найкращі дружинники в Русі), дружинників, про великі бої та про подвиги князів, про вдалі і невдалі походи.

➤ Похід Володимира Святославича на Корсунь. Мініатюра з Радзивіллівського літопису, кінець XV століття.

- ❖ Ці героїчні величальні пісні виконували музиканти при зустрічі князя який повертався з походу, під час сходження на княжий престол, та підчас дежавних свят.
- ❖ Ці пісні називалися билини, і в Україні, вони були суперпередниками дум 14 - 19 століть.

- ❖ У літописах Княжої доби описані билини, і особливо згадані два композитори / поети / співці:
 - Боян (коло 1016 – 1106)
 - Митуса - Дмитро (XIII століття)
- ❖ Обидва були знані за свої музичні таланти.
- ❖ Деякі вчені приписують пісню «Слово о полку Ігоревім» Бояну.

- Похід Ігоря Святославича на половців, 1184 або 1185. Мініатюра з *Радзивіллівського літопису*, кінець XV століття.

МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ КИЇВСЬКОЇ ДОБИ

- ❖ Фрески Собору св. Софії в Києві показують нам принайменше шість різних інструментів на яких грали скоморохи середньовічної України.

❖ Інструменти на яких грали скоморохи в Київській Русі включали:

- Ріг
- Сурма
- Труба
- Бубон
- Барабан
- Тарілки
- Сопілки
- Гудок
- Гуслі
- Лютня
- Та інші інструменти

Ріг

- ❖ Переважно це ріг вола чи барана, в який дули.
- ❖ Інструмент сигналізації.

Сурма та труба

- ❖ Переважно це довгий дерев'яний інструмент, в який дули.
- ❖ Переважно вживаний як інструмент сигналізації.

ТЕЛЕКАНАЛ

УКРАЇНА

➤ *Сурма, XII ст.*

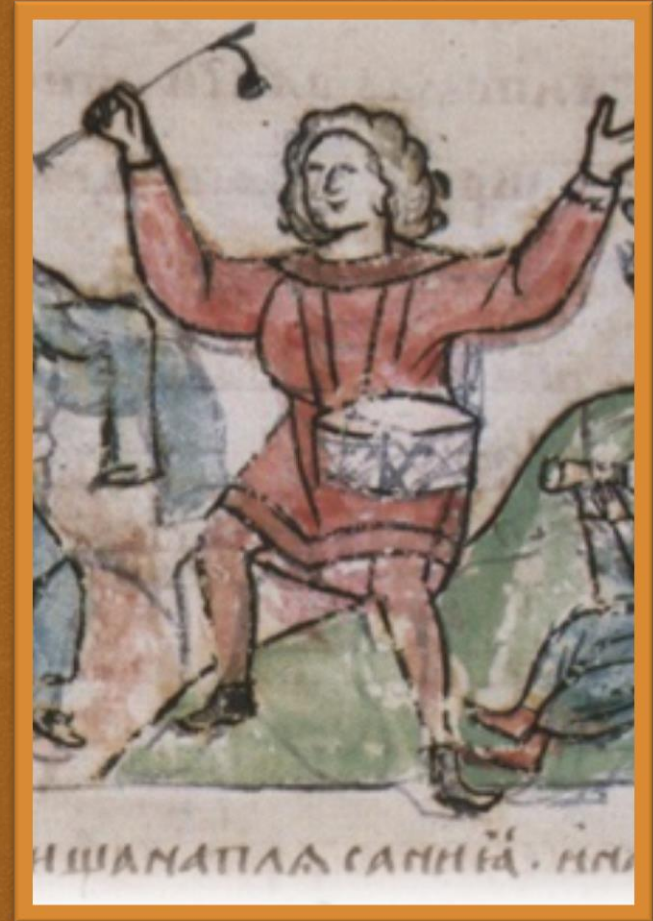
- Середньовічні мелодії України-Русі (Колісна ліра і сурма), виконує Андрій Ляшук, 2015.

Бубон, барабан, тарілки і тулумбаси.

❖ Ударні інструменти.

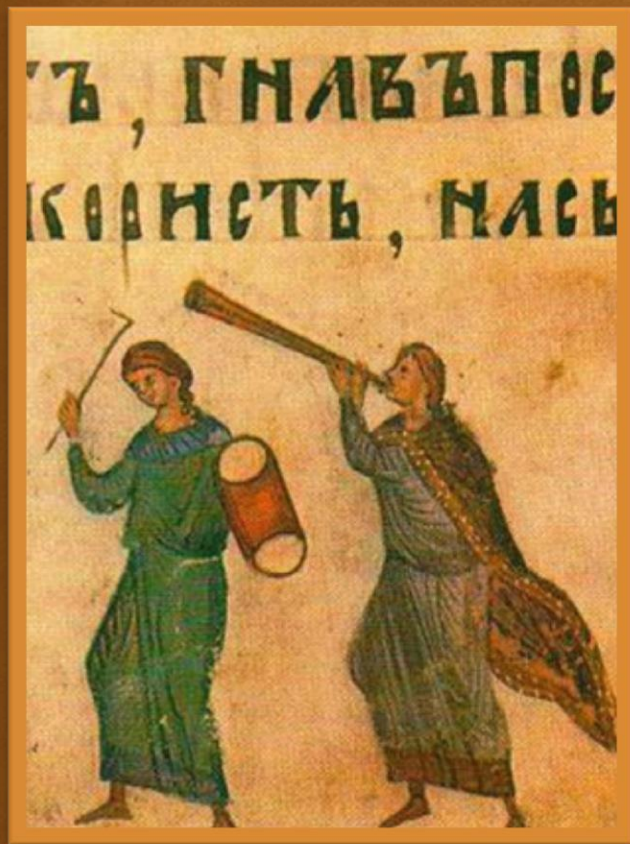

➤ «Скоморохи», мініатюра з Київського псалтира, 1397 р.

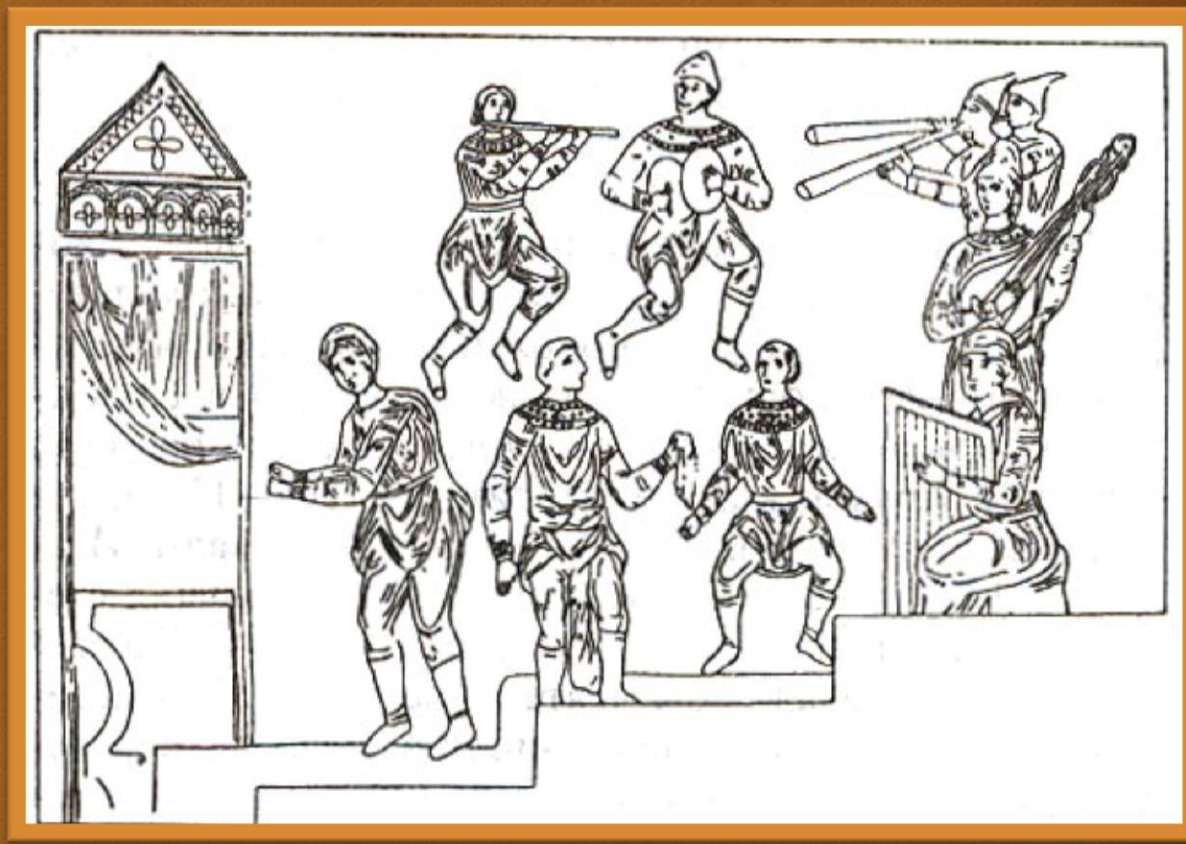

➤ «Ігрища - скоморохи», мініатюра з Радзивілівського літопису, XV ст.

Сопілки

- «Скоморохи», мініатюра з Київського псалтира, 1397 р.

- «Скоморохи», фреска, Собор св. Софії, XI ст.

Ґудою

- ❖ Середньовічний струнний інструмент якого грається смичком.

- *«Скоморох грає на гудку»* , фреска, Собор св. Софії, XI ст.

- «*Vitrad*», музика риського середновіччя, львівський гурт середновічної музики *Kings and Beggars*, 2016.

Ґуслі

- ❖ Середньовічний струнний інструмент популярний по цілій Європі.
- ❖ Знаний теж як «зитра» (zither), цей інструмент замінили цимбали в Україні, але вун залишився популярним в Росії.

➤ «Гуслі та бандура» , дует, парк *Київська Русь*, Київ, 2011.

Лютня

- ❖ Середньовічний струнний інструмент популярний по цілій Європі, Північні Африці, Середньому Сході.
- ❖ До великої міри, цей інструмент є предком козацької кобзи.

➤ «Скоморох грає на лютні», фреска, Собор св. Софії, XI ст.

- «*Vittrad*», музика руського середновіччя, львівський гурт середновічної музики *Kings and Beggars*, 2016.
- Інструменти: колісна ліра, бубон, барабан, сопілка, гудок та лютня.

ПІДГОТОВИВ МГС. АНДРІЙ ПЕРЕКЛІТА

ШКОЛА УКРАЇНОЗНАВСТВА
ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”
В ДЕТРОЙТІ

2019 – всі права застережені